

valle äitiydelle luovat. Raskautta pidetään mahdollisuutena muutokseen, mutta identiteetin muutos ei tapahdu automaattisesti. Siksi toivoisi, että tutkijasta luettaisiin myös ammattilaisten keskuudessa, vaikkei tutkija pyrikään kehittämään naisille sopivia interventiokeinoja tai hoitomalleja.

Kun tutkimusta arvioi teoreettiselta kannalta, kiinnittyi huomio tutkimuksen keskeiseksi käsitteeksi nostettuun ns. postmoderniuteen, joka kuvaa nuorten huumeiden käytön taustalla olevaa nykykulttuuria ja ajattelutapaa. Tutkijalla on siihen omaperäinen ote. Hänen mukanaan postmoderni, moderni ja traditionaalinen elävät kulttuurisamme yhtä aikaa rinnakkain ja

aiheuttavat jännitteitä nuorten naisten elämään erilaisina odoituksina. Hieman enemmän olisi toivonut pohdintaa muusta kuin postmodernista. Mitä sitten, kun lupaukset pettävät? Mitä rakentavia vaihtoehtoja identiteetille löytyy? Aineisto nostaa esiin useita kohtia, joissa erityisesti moderni puhetapa nousee vaihtoehdoksi postmodernin identiteettipolitiikan rinnalle sekä haastateltavien kerronnassa että tutkijan tulkinnoissa. Kun nuoret naiset ja erityisesti nuoret äidit joutuvat ”usvametsässä” identiteetin kannalta kestämättömään tilanteeseen, postmodernin lupaukset pettävät ja jopa kielellinen yhteys muuhun maailmaan ontuu, modernin ajattelun selkeys ja puhdas

muoto tarjoavat tällöin vaihtoehtoon. Esimerkiksi ns. pohjakkosketus (s. 156 ja 201) paljastaa haastateltaville sellaisen rahan, jota he eivät halua ylittää. Terveys on melko absoluuttinen arvo, jonka vaalimisen tarve aiheuttaa paineita muuttava elämäntapaa ja irrottautua huumeista. Haastateltavat kaipaavat takaisin valtakulttuuriin ja ns. normaalielämään, vaikka tie sinne ei ole suora tai helppo. Myös tutkijan luomat konstruktiot, esimerkiksi ”ongelman tunnistaminen” ja ”kohtaaminen” sekä ”sisäisen kasvun” ihanne perustuvat moderniin ajatteluun. Postmodernin/modernin/traditionaalisen käsitteistön olisi toivonut sitovan aineiston tulkittaa loppuun saakka.

Huumeetonta elämää rakentamassa

VILMA HÄNNINEN

Myyttinen mielikuva huumeiden käyttäjän urasta on, että viattomalta tuntuva kokeilu johtaa vähitellen vakavaan huumeriippuvuuteen, jonka vääjäämättömänä lopputuloksena on kuolema yliannostukseen tai huumemaailman välienselvittelyihin. Ulla Knuutin väitöskirja rikkoo myyttiä narkomaanien kohtalosta kuvaamalla ihmisiä, jotka ovat onnistuneet lopettamaan vuosia jatkuneen ongelmallisen huumeiden käytön. ”Tutkimuksen aiheena on kuvata, miten entiset huumeiden ongelmakäyttäjät rakentavat uuden elämäntavan, selviytyvät ja toipuvat arkipäivän toiminta-areenoilla.”

Päihteiden käyttöön, päihdehoitoihin ja käytön lopetta-

miseen kohdistuva tutkimus on Suomessa ollut perinteisesti melko vilkasta. Usein on ollut kyse riippuvuudesta irtautumisen ehdoista ja tavoista, tyyppillisesti tiettyihin hoitomuotoihin kohdistuvasta tutkimuksesta. Sen sijaan huumeiden käytön lopettaneiden elämän järjestymistä uudessa huumeettomassa elämänvaiheessa ei ole kovin paljon tutkittu enempää Suomessa kuin muuallakaan.

Suoranaista päihdetutkimusta laajemmin työ sijoittuu marginaaliryhmiä koskevan tutkimuksen kenttään, erityisesti se on sukua rikollisuuden ja asunnottomuuden tutkimukselle. Väljimmän ajatellen kyse on itse tuotetun elämänmuutoksen vakiin-

Ulla Knuuti
Matkalla marginaalista
valtavirtaan
Huumeiden käytön
lopettaneiden elämäntapa ja toipuminen
Yhteiskuntapolitiikan
laitoksen tutkimuksia
1/2007
Helsingin yliopisto, 2007

nuttamisen tutkimisesta. Voi-ko ihminen kääntää elämässään kokonaan uuden sivun, aloittaa uuden elämän ja jatkaa sitä? Millaisia ovat kestävän muutoksen ehdot?

Työn keskeisiä käsitteitä ovat elämäntapa, marginaali ja toipu-

minen. Myös selviytymisen käsite on tutkimuksessa paljon esillä, tosin melko jäsentymättömästi. Elämäntapa on ”vanha kunnon” käsite, jolla hahmotetaan realistisesta näkökulmasta eletyn elämän subjektiivisia ja objektiivisia puolia. Marginaalin käsite jäsentää huumeiden käyttöä yhteiskunnallisena ilmiönä; se koostaa hyvin huumeiden käyttäjän ja vielä käytöstä luopuneenkin elämää määrittäviä sosiaalisia tekijöitä. Spatiaalinen metafora käytöstä luopumisesta matkana marginaalista valtakulttuuriin toimii hyvin – sitä olisi tosin voinut hyödyntää tutkimuksessa vahvemmin. Toipumisen käsite puolestaan liittyy tarkastelun terveystieteelliseen hahmotustapaan, selviytymisen käsite psykologiseen. Tekijän muotoilema toipumiskulttuurin käsite on lupaava: käsite kuvaa huumeuskulttuurin ja valtakulttuurin väliin sijoittuvaa tilaa, jossa toipuminen, ei-käyttö, muodostaa elämän keskeisen sisällön. Korvaushoitoinstituution ja NA-ryhmien muodostamissa puitteissa elävät selvästi toisistaan poikkeavat kulttuurit. Toipumiskulttuurin käsite jää kuitenkin tutkimuksessa melko vähän hyödynnettyksi.

Empiirisen aineistonsa Knuuti on hankkinut haastatteleamalla 32 entistä opioidien tai amfetamiinin käyttäjää. Hän pyrki tavoittamaan toipuvia, jotka olivat päässeet huumeista eroon hoidon avulla tai ilman kontakteja päihdehoitojärjestelmään. Mukaanoton kriteeri oli, että henkilö oli ollut vakavasti huumeriippuvainen mutta on ollut tutkimuksenteon hetkellä vähintään vuoden ilman laittomia huumeita. Haastateltavat on haettu pääasiassa tekijän kontaktien välityksellä ja korvaushoitoklini-

koiden asiakaskunnasta, kuitenkin ilman hoitoinstituution välitystä. Käytännössä kaikki ovat olleet jonkinlaisen hoidon (joko NA-toiminnan tai korvaushoidon) piirissä; täysin omaehtoisesti toipuneita ei tutkimukseen löytynyt. Toinen osallistujajoukon luonnetta määrittävä seikka on, että huumeiden käytöstä irtautumisesta ei ollut kulunut keskimäärin montakaan vuotta. Tutkimus kohdistuu siis erityisesti toipumisvaiheessa oleviin henkilöihin, joilla huumeeton elämäntapa ei vielä ole vakiintunut selviöksi ja joilla elämä jäsentyy paljolti juuri toipumisen eli retkahduksen välttämisen ehdoilla.

Tekijän pitkäaikainen kokemus huumetyöstä samoin kuin hänen ilmeisen ymmärtäväinen perusasenteensa ovat selvästikin tuottaneet hyvän pohjan luoda luottamuksellinen ja avoin suhde haastateltaviin. Haastattelut ovat olleet melko pitkiä, mikä sekin kertoo haastattelusuhteen toimivuudesta. Litteroitua aineistoa on yli 800 sivua.

Knuuti lukee – kuten elämäntapatutkimuksessa luontevaa onkin – aineistoaan realistisesta näkökulmasta eli kuvauksena siitä, miten haastateltavat elävät ja elämänsä kokevat. Tällöin tulee relevantiksi kysyä, kuinka todellisuutta vastaavia kuvaukset ovat. Tästä näkökulmasta voi arvioida, että huumeidenmenneisyyttä koskeva kuva on muistamisen prosessin ja osittain myös haastattelukysymysten muovaama.

Analyysi etenee suhteellisen suoraviivaisen sisällönanalyttisesti haastatteluteemoittain, tiivistäen haastatteluissa esiin tulleita asioita. Tuloksena on elämäntapatutkimuksen perinteiden mukaisesti melko yksityis-

kohtaista kuvausta haastateltavien elämän eri puolista.

Tulosluvut etenevät teema-
rungen mukaisesti niin, että ensimmäiseksi käsitellään, millaista ”huume-ehdotin” elämäntapa on ollut, millaisten käännekohtien kautta siirtyminen päihdeettömyyteen on tapahtunut sekä miten uutta huumeiden ongelmakäytöstä vapaata elämäntapaa on rakennettu, sekä lopulta sitä, miten huumeiden käytön leimaaman menneisyyden ajatellaan vaikuttavan omaan tulevaisuuteen. Kokonaisuus muodostaa laajan kuvauksen huumeiden käytön lopettaneiden elämän kokemuksellisista ulottuvuuksista ja ulkoisista olosuhteista sekä niiden taustasta. Yleiskuvaksi muodostuu, että huumeiden käytön pitkä varjo ulottuu kauas huumeista vapautumisen jälkeiseen aikaan: käyttöaikana muodostuneet velat, työttömyys, terveydelliset ongelmat, asunnottomuus, sosiaalisten suhteiden rajoittuneisuus sekä narkomanian ja rikollisuuden synnyttämä imago-haitta ovat elämäntavassa läsnä vielä sittenkin, kun käyttäjä on subjektiivisesti muuttunut huumeiden ongelmakäyttäjäksi ”tavallista elämää” tavoittelevaksi henkilöksi. Tämä korostaa mielestäni elämäntapa-lähestymistavan arvoa: viime vuosina on tehty runsaasti tutkimusta päihdeistä irrottautumisesta identiteettikysymyksenä, mutta Knuutin tutkimus muistuttaa, että identiteetin ja arvojen muuttuminen on vain osa uuden elämän rakentamista. Työn spatiaalista metaforaa käyttäen haastateltavat ovat astuneet askeleen huumeuskulttuurista toipumiskulttuuriin, mutta matka toipumiskulttuurista tutkimuksen otsikon mainitsemaan valtavirtaan

on puolitiessä. Voi sanoa, että ensimmäinen siirtymä on luonteeltaan fyysinen ja psyykkinen (joskin myös sosiaalinen) ja jälkimmäinen ennen kaikkea sosiaalisten esteiden ylittämistä.

Tutkimusjoukon kaksi ryhmää, ”ei-mediisiinisesti toipuneet” (käytännössä 12 askelen ohjelman avulla huumeista irtautuneet) ja korvaushoitoa saavat, näyttävät eroavan toisistaan monessa suhteessa: siinä missä edelliset hakevat ja tekevät radikaalia elämänmuutosta, jälkimmäiset etenevät varoen ja varmistellen, pienin askelin kohti vaakaata huumeettomuutta. Knuuti varoo astumasta hoitomuotojen paremmuutta koskevan keskustelun jännitteiselle kentälle. Ehkä tämän seurauksena ryhmien vertailu jää kuvailevaksi ja heikosti käsitteellistetyksi.

Päihdetutkimuksen mielenkiinto kohdistuu usein ilmeisimpiin ja silmiinpistävimpiin päih-

deriippuvuutta koskeviin kysymyksiin: käytön laajuuteen ja sitä sääteleviin tekijöihin, päihdehoitoihin ja niiden välittömiin tuloksiin tai ylipäättään käytöstä irtautumisen muodostamaan käännekohtaan. Myös huume-kulttuurin tavalliselle ihmiselle vieras ja siksi kiinnostava maailma saa herkästi tutkimuksellistakin huomiota osakseen. Sen sijaan päihdeongelmasta jo irtautuneen ihmisen tavallinen arki ei juuri ole vetänyt tutkijoita puoleensa. Aihe on kuitenkin olennaisen tärkeä, sillä tehokas hoito on vasta ensiaskel tiellä päihdeongelmasta toipumiseen. Jos riippuvuudesta irtautumisen jälkeisen elämän rakentaminen ei onnistu, uhkaavat paluu päihdeuralle ja hoitokierteen jatkuminen. Ulla Knuuti on siis tarttunut huumeongelmasta toipuneiden elämäntapaa koskevassa tutkimuksessaan tärkeään ja vähän tutkittuun aiheeseen. Arvokka-

na voi pitää myös sitä, että hänen mielenkiintonsa kohdistuu näiden ihmisten elämäntapaan kokonaisuutena, niin sen objektiiviseen kuin subjektiiviseenkin puoleen.

Teksti tarjoaa rikassisältöisen, elämänmakuisen ja vakuuttavan kuvan tutkimuksen kohteesta. Useiden tieteenalojen risteykseen sijoittuva tutkimusaihe vaatii laajaa lukeneisuutta, jota Knuuti työssään osoittaakin. Teoreettisten rönsyjen karsiminen, tulosten käsitteellinen kiteyttäminen ja tulosten käytännöllisten implikaatioiden perusteellisempi pohdinta yhteiskuntapolitiikan ja päihdetyön käytäntöjen kannalta olisivat nostaneet työn arvoa nykyisestäkin. Kaiken kaikkiaan Knuutin väitöskirja on hyödyllinen lisä suomalaisen päihdetutkimukseen, ja sen tuloksilla olisi annettavaa myös kansainväliselle alan tutkijakunnalle.

Nuorison ystävät ja alkoholitutkimus

MATTI PIISPA

Nuoret ja alkoholi alkaa yllättävällä tiedolla: kädessä on ensimmäinen suomalainen, suurelle yleisölle tarkoitettu ja tutkimukseen perustuva teos nuorten alkoholin käytöstä. Opinnäytteitä aihepiiristä on kyllä runsaasti, samoin kuin sosiaali- ja terveysammattilaisille suunnattuja raportteja sekä nuorille ja heidän vanhemmilleen osoitettuja oppaita. Pohdiskelevaa, yleistajuista kirjaa, jossa yritetään hyödyntää sekä nuorisotutkimuksen että alkoholitutkimuksen näkökulmia, ei sen si-

jaan ole aikaisemmin julkaistu. Kahden tutkimustradition yhdistämispyrkimyksestä huolimatta tämäkin opus on enimmäkseen alkoholitutkijoiden puhetta nuorista, ei nuorisotutkijoiden puhetta alkoholista.

Kirjassa on kahdeksan artikkelia yhdeltätoista kirjoittajalta (kuudelta naiselta ja viideltä mieheltä). Kvantitatiivisia ja kvalitatiivisia analyyseja on jokseenkin yhtä paljon, ja niissä tutkitut ovat nuorimmillaan 14-vuotiaita, vanhimmillaan 35-vuotiaita. Alkoholien käyttöä tarkastel-

Christoffer Tigerstedt
(toim.)

Nuoret ja alkoholi

Julkaisuja 75

Helsinki: Alkoholi- ja huumeutkijain seura & Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, 2007

189 s.

laan sekä ongelmana että nuorten omia sääntöjä ja merkityksiä ilmentävänä kulttuurina. Artikkeleissa on paljon uutta tietoa ja